

плану реструктуризації, яка не може бути меншою за половину мінімальної заробітної плати, встановленої Кабінетом Міністрів України на день ухвалення такого рішення, до моменту повного погашення реструктуризованого зобов'язання або переходить до наступної процедури та закриває провадження у справі про неплатоспроможність [3, с. 167].

Правовому регулюванню банкрутства фізичних осіб присвячена окрема Книга 4 КУзПБ, яка встановлює особливості застосування процедур банкрутства до фізичних осіб. Якщо ж якесь питання не врегульовано Книгою 4 КУзПБ, то застосуванню підлягають загальні положення КУзПБ щодо банкрутства юридичних осіб. Проте процедури банкрутства фізичних осіб через об'єктивні природні відмінності відрізняються від процедур, що застосовуються до юридичних осіб. Зокрема, і ліквідаційна процедура під час провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи відсутня [4].

У юридичній літературі зазначається, що, порівняно з юридичними особами, фізичні особи – підприємці мають низку невинуватених переваг у частині ініціювання справи про банкрутство, що не є справедливим з точки зору рівності усіх суб'єктів господарювання і зумовлює нерівне становище кредиторів – юридичних осіб і кредиторів – фізичних осіб – підприємців [5, с. 94]. Дійсно, з одного боку, надання державою ряду переваг боржникам – фізичним особам порівняно з боржниками – юридичними особами може видатись несправедливим, проте це було вимушеним кроком законодавця, оскільки держава повинна максимально сприяти добросовісним боржникам, які виявили бажання скористатися процедурами неплатоспроможності. Боржників – фізичних осіб, а отже, і потенційних банкрутів – фізичних осіб під час війни у десятки, а то й сотні разів більше, ніж боржників і банкрутів – юридичних осіб. Економічна загроза великій кількості людей може спричинити негативний резонанс у суспільстві, а тому на запобігання банкрутству великої кількості людей мають бути спрямовані зусилля суспільства і держави.

1. Міньковський С. В., Чипиженко Є. В. Питання конкуренції норм Кодексу України з процедур банкрутства та Закону України «Про виконавче провадження» у справах про неплатоспроможність фізичних осіб. *Економіка та право*. 2021. № 4. С. 32–38.

2. Гушлик А. Б. Перспективи запровадження банкрутства фізичних осіб. *Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 35-річчю кафедри господарського права Донецького національного університету імені Василя Стуса* (м. Вінниця, 11-12 жовт. 2019 р.). Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 77–78.

3. Бутирський А. А. Особливості банкрутства фізичних осіб. *Приватноправові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики : матеріали Міжнар. конф.* (м. Маріуполь, 24 вер. 2021 р.). Маріуполь : ДонДУВС, 2021. С. 166–168.

4. Богатир В. К. Ліквідаційна процедура – заключна процедура у справах про банкрутство : монографія / за ред. Б. В. Дерев'янка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 210 с.

5. Бутирська І. А. Банкрутство фізичних осіб: проблеми теорії та практики. *Економіка та право*. 2021. № 1. С. 89–95.

УДК 343.359.2/347+338.439.66

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/279-282

Катерина РЕМЕЗ

аспірант кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком збройної агресії Україна отримала багато безпекових викликів, у тому числі у продовольчій сфері.

Станом на лютий 2024 року, за різними даними, у тимчасовій окупації перебуває приблизно 22 % земель сільськогосподарського призначення, розмінування потребують

470 тисяч гектарів сільськогосподарських земель на території дев'яти областей. Точні дані наразі визначити неможливо.

06.05.2023 набули чинності зміни до Податкового кодексу України (далі – Кодекс) [1], внесені Законом України № 3050-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» від 11.04.2023 (далі – Закон № 3050) [2].

Законом внесені зміни до п. п. 69.14 п. 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Кодексу (у редакції Закону № 3050) та вказано, що власники та користувачі земельних ділянок не нараховують та не сплачують плату за землю (земельний податок та/або орендну плату) на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих російською федерацією.

Перелік таких територій визначений наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309 (далі – наказ № 309) [3].

Слід зазначити, що у наказі також визначено території, де бойові дії можливі, вказані навіть дати виникнення можливих бойових дій.

Землекористувачі таких територій, де бойові дії не ведуться, але потенційно можливі, не звільнені від обов'язку нарахування та сплати плати за землю.

Отже, з викладеного вбачається, що землекористувачі на територіях, визначених наказом № 309 як «потенційно бойові», не мають пільг зі сплати орендної плати та податку за землю, а також не звільнені від відповідальності за несвоєчасність її сплати.

З цього можна зробити висновок про те, що державою не вжито заходів для повноцінної підтримки сільгоспвиробників, що здійснюють діяльність на територіях, наближених до ліній бойового зіткнення.

Розглянемо проблематику необхідності реформування системи відповідальності за податкові правопорушення на прикладі платників податків Донецької області, де майже всі території наближені до зони активних бойових дій.

На початку 2024 року від Головного управління Державної податкової служби Донецької області почали надходити податкові вимоги про сплату податкового боргу, у тому числі зі сплати орендної плати за землю.

Податкова вимога за своєю правовою природою не є актом про притягнення платника податків до відповідальності за податкове правопорушення, проте, відповідно до п. 59.3 статті 59 Кодексу у податковій вимозі викладаються можливі наслідки непогашення податкового боргу в установленій строк, попередження про опис активів платника податків, які, відповідно до законодавства, можуть бути предметом податкової застави, а також про можливі дату та час проведення публічних торгів з їх продажу.

Дійсно, можна дискутувати, чи є опис майна у заставу і подальша його реалізація мірою відповідальності, чи це дія компенсаторного характеру, метою якої є задоволення майнового інтересу держави за рахунок майна платника податку, який не виконує своїх зобов'язань.

Проте, на нашу думку, у податковому праві примусове стягнення заборгованості зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів є саме мірою відповідальності, виходячи з наступних ознак:

- 1) застосування суб'єктом владних повноважень до фізичних та юридичних осіб;
- 2) наявність значних негативних наслідків для платника податків;
- 3) психологічне сприйняття платником податків опису та реалізації майна саме як міри відповідальності.

Ще одним фактором, який свідчить про те, що опис майна у податкову заставу та подальша реалізація цього майна є саме мірою відповідальності, є те, що до податкових правовідносин не застосовуються положення статті 652 Цивільного кодексу України [4], згідно з якою у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні правочину, умови взаємних зобов'язань можуть бути змінені.

Здебільшого постраждалим від неможливості вчасно виконати зобов'язання зі сплати плати за землю є сектор сільськогосподарського виробництва, для якого земля є основою господарювання.

Майном, яке може бути описано та в подальшому реалізовано податковим органом, є сільськогосподарська техніка, приміщення для зберігання зерна, устаткування для обробки та сушки зерна тощо.

Тобто єдиним способом для примусового погашення податкового боргу за користування землею є вилучення засобів виробництва.

У подальшому суб'єкт господарювання (сільгоспвиробник – фізична або юридична особа) після примусового погашення податкового боргу вже не матиме змоги провадити діяльність з вирощування сільгосппродукції за відсутності засобів виробництва, у той час як реалізація сільгосппродукції для нього є єдиним джерелом прибутку.

З огляду на те, що станом на 2021 рік частка аграрної продукції в структурі українського експорту складала 45 %, частка валютних надходжень від експорту аграрної продукції становила 29 % від усіх надходжень держави, частка аграрної продукції у ВВП становила 12 %, можна вважати, що галузь сільгоспвиробництва належить до найважливіших галузей економіки, є основою забезпечення економічної та продовольчої безпеки як України, так і світу.

З викладеного можна зробити висновок про те, що галузь сільгоспвиробництва заслуговує на детальне законодавче врегулювання як системи та принципів оподаткування, так і запровадження пільг та мораторіїв на вчинення примусових дій з боку держави.

З 01.01.2021 Податковий кодекс України містить наступну дефініцію податкового правопорушення: протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених Кодексом) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (у тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених Кодексом.

Отже, можна зробити висновок про те, що юридична відповідальність за вчинення податкового правопорушення настає виключно за наявності вини платника податку.

У свою чергу, платники податків, чії активи (земля, засоби виробництва) знаходяться на «потенційно бойових» територіях, за своєю природою не можуть бути релокованими у інші регіони, не повинні нести відповідальність за несвоєчасне або неповне виконання своїх зобов'язань зі сплати податків.

Платники податків у зазначених регіонах протягом двох років стикаються із дефіцитом трудових ресурсів, паливо-мастильних матеріалів, доступом до кредитних програм (прифронтові зони не фінансуються ані державними, ані приватними установами), мають ускладнену логістику, у той же час благодійні програми (наприклад, «Жнива Перемоги») не охоплюють своєю дією територію Донецької області. Крім того, під постійними обстрілами перебувають як сільськогосподарські землі, так і склади з технікою, паливом та зерном.

Зазначені фактори свідчать про те, що визначення поняття «вина» платників податків, що здійснюють діяльність на «потенційно бойових» територіях, у вчиненні ними податкових правопорушень, таких як несвоєчасна або не у повному обсязі сплата податків, зборів, інших обов'язкових платежів, має бути ретельно визначена законодавцем, оскільки вина – це саме психічне ставлення особи до вчиненого правопорушення.

Визначивши поняття вини платника податків, законодавець зможе конкретизувати випадки, коли платники податків можуть зазнавати негативних наслідків своєї діяльності, таких як опис майна у податкову заставу та примусова реалізація такого майна для погашення податкового боргу.

Вважаємо за доцільне введення мораторію на застосування будь-яких примусових заходів стягнення заборгованості зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів для територій, що є наближеними як географічно, так і за адміністративним поділом до лінії фронту та зони ведення активних бойових дій (Донецька, Луганська, Харківська, Сумська, Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Для подолання дисбалансу у надходженнях до бюджетів слід розглянути можливість збільшення податкового навантаження для тих регіонів, що знаходяться далеко від лінії бойового зіткнення, оскільки туди була релокована значна кількість працездатного населення та засобів виробництва.

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок про те, що законодавцем не повною мірою вирішено питання врегулювання оподаткування землевласників та сільгоспвиробників прифронтових територій, надання їм податкових пільг, звільнення від відповідальності за несвоєчасну сплату податкових зобов'язань, що становить загрозу продовольчій безпеці країни і, як наслідок, життю та здоров'ю громадян.

Україна зробила перший крок до вирішення проблеми підтримки платників податків – сільгоспвиробників, запровадивши часткове звільнення від сплати податків певних категорій землевласників. Однак це лише початок на шляху до повноцінної державної підтримки сільськогосподарського виробництва, що дозволить забезпечити економічну та продовольчу безпеку країни та світу. Дієвими заходами підтримки можуть стати мораторії

на примусове стягнення податкового боргу на територіях, визнаних державою «потенційно бойовими», а також тимчасове збільшення податкового навантаження на платників податків, розташованих на територіях із більш сприятливими умовами для господарювання.

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно : Закон України від 11.04.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-20#Text>.

3. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

УДК 331.108

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/282-283

Олександр УСЕНКО

аспірант кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Підґрунтям розвитку сучасної економіки є економіка знань, яка сприяє ефективному використанню та розвитку конкурентоспроможного людського капіталу, надзвичайну роль у формуванні якого відіграє держава. Людський капітал є особливим видом стратегічних ресурсів та ключовим фактором розвитку національної економіки, який дозволить країні прискорити темпи інтегрування в світовий економічний простір

Зазвичай під людським капіталом розуміють накопичений в процесі життя запас здібностей, знань, навичок, умінь та компетенцій, які людина використовує у різних сферах суспільного життя та забезпечує собі необхідний рівень матеріального збагачення [1].

В науковій літературі наведені різноманітні підходи до визначення поняття «людський капітал». Останній можна розглядати з позицій наступних підходів:

– особистісний підхід – розглядається через власний актив працівника, який останній використовує на власний розсуд;

– ресурсний підхід – розглядається як сукупність усіх якостей та здібностей працівників, які здатні генерувати потік майбутніх доходів для людини, домогосподарства та підприємства;

– інвестиційний підхід – визначає людський капітал як нематеріальний актив, який накопичується та примножується за рахунок інвестицій в освіту, мотивацію, охорону здоров'я, міграцію, відпочинок;

– синергетичний підхід – визначається через здібності та якості індивіда, які перетворюються у капітал, національне багатство тільки в процесі інтелектуалізації праці, освітніх, професійних, культурних можливостей людини;

– інноваційний підхід – визначає людський капітал через форму людської життєдіяльності, яка реалізується шляхом накопичення, передачі та створення нових знань для досягнення результату праці з метою створення суспільних благ[2; 3; 4].

Регулювання розвитку людського капіталу є одним з пріоритетних завдань державної політики формування та розвитку останнього. Формування якісного людського капіталу є запорукою економічного зростання та розвитку суспільства.

Державне регулювання розвитку людського капіталу – це комплекс основних форм і методів впливу на процес формування капіталу людей з боку державних органів управління.